

Ященко А.М.

кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.135(477)

СТАДІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

На підставі аналізу доктринальних точок зору щодо визначення стадій застосування правової норми, у тому числі і кримінально-правової, встановлено стадії застосування заходів кримінально-правового характеру.

Ключові слова: заходи кримінально-правового характеру, стадії застосування права, стадії застосування норми кримінального права.

Постановка проблеми. Завданням КК України, згідно з ч. 1 ст. 1, є правове забезпечення охорони від злочинних посягань найбільш важливих соціальних цінностей і благ, забезпечення миру та безпеки людства, а також запобігання злочинам. Для здійснення цього завдання КК визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, які їх вчинили. Покарання, відтак, є основним і важливим заходом державного реагування на злочинні прояви та, водночас, тим фактором, що стримує потенційних злочинців від порушення ними у майбутньому кримінально-правових заборон.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Останнім часом у юридичній літературі дедалі частіше звертається увага на те, що каральні заходи кримінально-правового характеру не виконують у повному обсязі тієї ролі, яка ним відведена у справі протидії злочинності. Як зазначає В.А. Піманов, покарання не є універсальним і кардинальним засобом, а головне – воно абсолютно безсилне у протистоянні загрозі безпеки, що виходить від малолітніх та психічно хворих осіб [19, с. 4]. Крім того, криза кримінального покарання змушує сьогодні стверджувати, що окремим напрямом сучасної кримінально-правової політики є застосування до порушників некаральних заходів кримінально-правового реагування, заснованих на заохоченні позитивної посткримінальної поведінки особи, яка пов'язана із вчиненням не лише злочину, але й діяння, що зовні на нього схоже.

Таким чином, можна стверджувати, що ті завдання, які стоять перед законом України про кримінальну відповідальність, можуть бути досягнені не лише застосуванням покарання, а за допомогою інших заходів кримінально-правового характеру. Причому останні мають тенденцію до свого постійного розширення та удосконалення, що є об'єктивним процесом, зумовленим не лише складністю та неоднорідністю предмета кримінально-правового регулювання, але й гуманізацію всіх сторін суспільного життя.

Як зазначають окремі науковці, які поділяють подібну точку зору,

структуру кримінально-правового впливу складає не лише кримінальна відповідальність, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання або його відбування, примусові заходи медичного та виховного характеру, примусове лікування, а й заохочення за зусилля, спрямовані на захист особи, суспільства та держави спричиненням шкоди зловмисникам тощо [2, с. 61].

Процес застосування заходів кримінально-правового характеру пов'язаний із певними послідовними стадіями, щодо переліку яких вже протягом досить тривалого часу не вщухають дискусії не лише серед криміналістів, але і фахівців з теорії права. Пов'язано це у першу чергу із тим, що сьогодні немає єдності у поглядах щодо стадій застосування норми права, у тому числі норми кримінального права.

Свідченням вказаного є наукові праці відомих вітчизняних і російських науковців, зокрема Є.В. Благова, Я.М. Брайніна, Є.М. Вечерової, В.К. Дуюнова, Д.С. Дядькіна, В.М. Кудрявцева, О.В. Наден, А.В. Наумова, А.І. Рарога, М.М. Рибушкіна та ін.

У цьому зв'язку в межах цієї публікації хотілось би висловити деякі власні міркування з приводу виділення можливих стадій застосування регламентованих законом заходів кримінально-правового характеру.

Мета цієї статті, таким чином, полягає у з'ясуванні на підставі аналізу доктринальних точок зору щодо визначення стадій застосування норм права, у тому числі норм кримінального права, можливих стадій застосування заходів кримінально-правового характеру.

Виклад основного матеріалу. В юридичній літературі, як ми вже звертали увагу, єдності думок стосовно винесеного на розгляд питання немає. Залишається воно дискусійним і в загальній теорії права. Подібного висновку можна дійти на підставі аналізу наукових праць відомих теоретиків права, зокрема С.С. Алексєєва, С.І. Вільнянського, І.Е. Фарбера та ін. Так, С.С. Алексєєв та С.І. Вільнянський усі правозастосовні дії поділяють на три основні стадії: 1) встановлення фактичних обставин справи (аналіз доказів, процес доказування і т. ін.), тобто інформація про факти; 2) вибір і аналіз норми права (встановлення юридичної основи справи); цю стадію утворюють дії з самими юридичними нормами, тобто знаходження точного тексту нормативного акта, перевірка його юридичної сили, тлумачення акта та ін.; сюди ж примикають дії, пов'язані із заповненням прогалин у праві; 3) рішення справи, яке виражене в акті застосування права; тут на підставі аналізу застосування фактів і юридичних норм виносяться рішення у юридичній справі, яке виражається у правозастосовному акті [1, с. 614-615; 8, с. 17].

Подібним чином визначаються стадії застосування норм права і деякими сучасними теоретиками права [20, с. 81-84]. Натомість І.Е. Фарбер зазначав, що наведені перші дві стадії застосування права такими визнаватися не можуть, оскільки останні теоретично узагальнюють лише одну сторону справи: вони відповідають на питання про те, що повинен попередньо зробити суддя або працівник правоохоронного органу для того, щоб застосувати норму права [26, с. 15-26].

Погляди наведених фахівців з теорії права стали підґрунтям визна-

чення стадій застосування галузевих норм права, зокрема норм кримінального права. Так, А.В. Наумов зазначає, що перша стадія правозастосовної діяльності полягає у дослідженні дійсних фактичних обставин. Другою стадією правозастосовного процесу є встановлення кримінально-правової норми, яка підлягає застосуванню, перевірка дійсності норми, дії у часі і просторі, а також її тлумачення. Прийняття рішення по суті як остання стадія застосування кримінально-правової норми є завжди вирішенням питання про кримінальну відповідальність і покарання у тому чи іншому аспекті: про притягнення особи до кримінальної відповідальності, про призначення покарання винному у вчиненні злочину, про звільнення від кримінальної відповідальності та покарання [18, с. 45, 55]. Подібний підхід поділяє і А.В. Мадьярова та деякі інші науковці [14; 6, с. 23; 15, с. 104-105; 16, с. 137]. З деякими власними уточненнями подібну точку зору також поділяє і Я.М. Брайнін [5, с. 105]. М. М. Рибушкін у цьому аспекті зазначає, що особливості правозастосування полягають в тому, що воно, по-перше, пов'язане завжди з одночасною реалізацією двоякого роду норм: норми, що визначає компетенцію правозастосувача, і норми, регулюючої те суспільне ставлення, у рамках якого виникло юридичне питання (справа), вирішуване правозастосувачем. Причому сам правозастосувач не є безпосереднім учасником цього суспільного відношення, його роль зводиться до надання спеціальної владної допомоги іншим суб'єктам права.

Крім того, на відміну від решти видів індивідуально-правового регулювання, правозастосування, як правило, пов'язане з доведенням, тобто з тією процесуальною діяльністю, яка полягає у виявленні, дослідженні, встановленні наявності або відсутності фактів і обставин, до яких необхідно прикласти заборонну правову норму, що реалізовується. Ця діяльність є процесуальною, вона регламентується процесуальними нормами. Процесуальне доведення – єдиний шлях пізнання тих фактів, які підлягають встановленню у даній юридичній справі. Нарешті, якщо при всіх різновидах індивідуально-правового регулювання мають місце індивідуально-правові приписи, то при правозастосуванні вони переростають в правозастосовні акти з усіма їх зовнішніми і змістовними атрибутами. Такі правові акти, які містять індивідуально-конкретні державно-владні приписи, виносяться компетентними органами в результаті вирішення юридичної справи [22, с. 89-91].

З іншого боку, В.М. Кудрявцев, визначаючи місце кваліфікації злочинів у процесі застосування норм права, зазначає, що, для кваліфікації злочинів необхідно насамперед правильно встановити фактичні обставини справи, зрозуміти зміст кримінально-правової норми, з'ясувати юридичну силу відповідного джерела тощо. У процесі кваліфікації всі ці обставини неодноразово перевіряються і уточнюються. Однак вказані дії самі по собі не складають зміст процесу кваліфікації, а лише створюють для нього необхідні передумови (умови), що забезпечують правильне застосування закону. Поняття кваліфікації ближче стоїть до останньої стадії процесу застосування норми права: прийняттю рішення і виданню акта, що закріплює це рішення. Класифікація входить у цю стадію, але повністю з нею не співпадає. Для застосування кримінально-правової норми необхідно вста-

новити не лише наявність у діях обвинуваченого певного складу злочину, але й вирішити питання про можливість і необхідність застосування покарання або настання інших правових наслідків. Кваліфікацією злочинів процес застосування кримінально-правової норми не закінчується.

Таким чином, кваліфікація злочинів є лише одним з етапів застосування норми кримінального права, який полягає в прийнятті рішення про те, яка саме кримінально-правова норма передбачає вчинений злочин, і в закріпленні цього рішення у кримінальному процесуальному акті [12, с. 17-18]. Підтримуючи дослідника, Є.В. Благов зауважує, що встановлення фактичних обставин справи і вибір та аналіз норм права (встановлення юридичної основи справи) є не стадіями (перша та, відповідно, друга) застосування права, а передумовами його застосування, адже здійснення подібних дій має місце до застосування останнього. Відтак, стадії правозастосування слід шукати в самому винесенні рішення про реалізацію кримінального права.

Рішення про реалізацію кримінального права при застосуванні останнього повинно містити подвійний висновок про передбаченість (або непередбаченість) встановлених фактичних обставин у відповідній нормі, і про визначення (або невизначення) заходу кримінально-правового характеру, що в ній міститься. Зрозуміло, що без першого висновку другий неможливий. Таким чином, перша стадія полягає у застосуванні гіпотези, а друга – у застосуванні санкції норми кримінального права. Застосуванням гіпотези необхідно вважати прийняття і закріплення рішення про передбаченість (або не передбаченість) встановлених фактичних обставин умовам, що містяться в ній, для визначення (або невизначення) заходу кримінально-правового характеру, відображеного у санкції.

Застосуванням санкції кримінально-правових норм слід вважати прийняття і закріплення рішення про юридичні обов'язки і суб'єктивні права, що містяться в ній, втілених у певному заході кримінально-правового характеру [4, с. 73, 84-85, 90, 307-308, 502]. О. В. Наден в цьому аспекті зазначає, що застосування гіпотези та застосування санкції (або диспозиції) є обов'язковими самостійними необхідними стадіями кожного випадку застосування норми кримінального права, хоча, у той самий час, дослідниця не згодна з Є.В. Благовим в тому, що можна застосувати або одну тільки гіпотезу або одну лише санкцію [17, с. 217]. Прихильником подібного підходу є й А.І. Парог [21, с. 14-15].

Висловлюючи своє ставлення до проблеми визначення стадій застосування кримінально-правової норми, зазначимо наступне. Наведені судження науковців, без сумніву, становлять значний науковий інтерес, вони не лише добре продумані, а й належним чином аргументовані. Водночас В.С. Вільнянський вказував, що не слід переносити центр тяжіння з питання про процес застосування права на питання про фактичні результати застосування права, а дії органів влади щодо застосування норм права чомусь об'являти лише підготовчими діями до акту застосування права. Безумовно, акт застосування права буде полягати у тому чи іншому рішенні (в рішенні або вирокі суду). Але щоб це рішення було правильним, законним, необхідно озброїти орган влади, який виносить рішення, розробленими доктрин-

ною права положеннями про те, як необхідно застосовувати норми права, аби такий результат був досягнутий [8, с. 8]. Ці аргументи дослідник покладав у заперечення точки зору цитованого вище І.Е. Фарбера. Г.Ф. Шершеневич у цьому контексті також зазначав, що найбільш яскраво процес застосування права розкривається в діяльності суду. Так, у судовому рішенні, якщо це тільки не вердикт присяжних засідателів, розрізняються такі складові частини: а) виклад обставин справи, б) мотивування, в) юридичний висновок або рішення у вузькому сенсі слова.

Логічна побудова судового рішення, таким чином, є нічим іншим, як силогізмом, в якому роль великої посилки відіграє норма права, малої посилки – конкретне побутове відношення.

Спроби спростувати силогізматичну будову судового рішення не можуть вважатися вдалими. Будь-яке судове рішення виявить його логічну природу [27, с. 699-704; 28, с. 34-82]. Вказані складові судового рішення і є, таким чином, відображенням стадій застосування норми права. Отже, так звані «підготовчі дії», про які говорять цитовані науковці (встановлення фактичних обставин справи та вибір і аналіз правової норми), врешті-решт, знаходять своє об'єктивне вираження і закріплення безпосередньо в самому судовому рішенні (обвинувальному вироку суду).

Відтак, можна говорити, що вони складають зміст застосування правової норми. Будь-який обвинувальний вирок суду складається із вступної, мотивувальної та резолютивної частини. У вступній частині вироку, як відомо, вказується, що він постановляється ім'ям України, зазначаються найменування суду, місце та час його постановлення, склад суду тощо. Мотивувальна (описово-мотивувальна) частина містить формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків злочину, форми вини та мотивів злочину; обставини, які визначають ступінь винності, та докази, на яких ґрунтується висновок суду щодо кожного підсудного, із зазначенням мотивів, за якими суд відкидає інші докази; у разі визнання частини обвинувачення безпідставною – докази цього і т. ін. У резолютивній частині – формулюються остаточні висновки суду про винність чи невинність обвинуваченого, кваліфікацію злочину, призначення покарання і з інших питань, що підлягають вирішенню у зв'язку з остаточним вирішенням долі кримінальної справи. Резолютивна частина вироку повинна ґрунтуватися на описово-мотивувальній частині та впливати із неї. Неприпустимими є протиріччя між описовою та резолютивною частинами вироку [24, с. 642-644, 648].

Отже, під час судового провадження встановлення фактичних обставин справи та вибір і аналіз правової норми є «невід'ємними атрибутами» остаточного висновку суду щодо кваліфікації кримінального правопорушення і призначення конкретного виду та розміру покарання, сформульованого у резолютивній частині вироку. Якщо вказані «підготовчі дії» виключати зі змісту процедури застосування права та вважати їх передумовами такого застосування, то судове рішення за своєю структурою повинно складатися лише із рішення у вузькому сенсі слова, тобто тільки з резолютивної частини.

Як, зокрема, зазначає Н.Ф. Кузнецова, кваліфікація на стадії встановлення події злочину (мається на увазі перша стадія правозастосовної діяльності, тобто встановлення фактичних обставин справи) при всій її фрагментарності і варіативності є вельми важливою для уникнення на подальших етапах правозастосування кваліфікаційних помилок [13, с. 55-56]. Нарешті, відомий російський науковець М.С. Таганцев зазначає, що судова діяльність при обранні покарання, насамперед, починається із встановлення ознак вчиненого винним злочинного діяння. Визначивши, згідно з обставинами справи, юридичні властивості вчиненого винним злочинного посягання, його склад і знайшовши закон, який повинен служити підставою для застосування до винного покарання, суддя переходить до з'ясування умов, що впливають на міру відповідальності, і до визначення розміру цього впливу у порядку і за правилами, встановленими кожним законодавством особливо [23, с. 367, 379].

Що стосується посилань науковців на положення п. 2 ч. 1 ст. 367 КПК України 1960 р. та п. 4 тієї ж статті з приводу розмежування встановлення фактичних обставин справи та застосування норм кримінального права, іншими словами – виведення перших за межі процесу застосування [17, с. 214], зазначимо, що у цьому разі слід розрізняти неправильне застосування положень кримінального і кримінального процесуального закону. У п. 2 ч. 1 ст. 409 КПК України (п. 2 ч. 1 ст. 367 КПК України 1960 р.) йдеться саме про неправильне застосування положень кримінального процесуального закону [25, с. 523-524]. У свою чергу, неправильне застосування кримінального закону нерідко має місце в результаті саме помилок у застосуванні кримінально-процесуального закону: неповноти дослідження обставин справи, важливих для вирішення питань кваліфікації та призначення покарання, односторонньої оцінки доказів і т. ін. [25, с. 523-524]. На це звертають увагу і деякі вітчизняні науковці [11, с. 859]. Тут лише зауважимо, що як у першому, так і в другому випадку неправильне застосування закону (КК та КПК України) завжди пов'язано із встановленням й оцінкою фактичних обставин справи.

Наведене, таким чином, дає підстави стверджувати, що, оскільки в основі застосування норми права лежать правила силогізму, процес правозастосовної діяльності не може бути не пов'язаний із: 1) встановленням фактичних обставин справи; 2) вибором і аналізом норми права; 3) рішенням справи у вузькому сенсі слова. Зазначені стадії застосування норми права цілком можуть характеризувати і стадії застосування будь-якого заходу кримінально-правового характеру. Є.М. Вечерова вказує, що для застосування заходів кримінально-правового впливу на злочини необхідними є дві умови: 1) факт вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом та встановленого відповідним компетентним органом, яке містить усі ознаки складу злочину; 2) вказівка на конкретний захід у кримінальному законодавстві, тобто його нормативне закріплення [7, с. 126]. Не виключено, що під вказаними умовами дослідниця мала на увазі саме стадії застосування заходів кримінально-правового характеру. Якщо це так, то, продовжуючи думку автора, зазначимо, що ці

дві стадії призводять до появи третьої – відповідного у справі рішення, яке знаходить вираження у правозастосовному акті.

Щодо співвідношення структури норми-припису і стадій правозастосовної діяльності, зазначимо, що два основних елемента правового припису (гіпотеза та диспозиція або санкція), за справедливим зауваженням А.А. Алексєєва, співпадають із вказаними першими двома стадіями цієї діяльності: 1) гіпотеза – зі встановленням фактичних обставин справи, тобто з кваліфікацією забороненого кримінальним законом діяння; 2) диспозиція (норма Загальної частини КК) або санкція (норма Особливої частини КК) – із вибором і аналізом норми права, тобто з вибором певного заходу кримінально-правового характеру [1, с. 615].

Звернемо також увагу на один важливий момент. У процесі правозастосовної діяльності у більшості випадків компетентний орган в силу системності права застосовує в одній справі не одну, а декілька юридичних норм. Тому на практиці рішення юридичних справ виражається, як правило, в побудові не одного, а декількох силогізмів [1, с. 660-661; 8, с. 11].

Наприклад, за таємне викрадення чужого майна (крадіжка) передбачається кримінальна відповідальність за ст. 185 КК (норма права). Так, Г., скориставшись відсутністю О. на робочому місці, викрав у неї із сумки гроші у сумі 5000 грн. (достовірно встановлений факт); висновок – обвинувальний вирок суду із засудженням вчиненого винним злочину, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, та призначенням покарання у виді штрафу в певному розмірі (50 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, далі – НМДГ) за його вчинення. У цьому випадку судом застосовано норму-припис Особливої частини КК (ч. 1 ст. 185 – її гіпотеза і санкція) і, водночас, норму-припис Загальної частини КК (ст. 53 – її гіпотеза і диспозиція), оскільки покарання призначено саме у виді штрафу.

Подібний приклад, але за іншою статтею кримінального закону, наводиться С.С. Алексєєвим при розкритті змісту третьої стадії правозастосовної діяльності [1, с. 660-661]. Особливістю застосування гіпотези будь-якої норми-припису Загальної частини КК (мається на увазі конкретний захід кримінально-правового характеру) є те, що її застосування співпадає із застосуванням гіпотези норми-припису Особливої частини КК. Іншими словами, застосування гіпотези-норми припису Особливої частини КК є фактичним застосуванням гіпотези норми-припису Загальної частини КК, що є формою вираження конкретного заходу кримінально-правового характеру. Ці процеси дзеркально відображають один одного.

Аналіз зазначених стадій застосування заходів кримінально-правового характеру виходить за межі даної публікації і може бути предметом подальших наукових розробок. Тут окремо звернемо увагу лише на те, що рішення суду, як заключна стадія застосування норми права, являє собою не лише розумовий висновок, не тільки логічне судження. Як зазначає С.І. Вільнянський, правосуддя не можна звести лише до інтелектуального процесу, правова норма містить у собі не лише думку, але й веління, вона являє собою вираження волі, що підтримується державою. Тому застосування права і, зокрема, судові рішення (або вирок) являє собою акт волі. За-

стосування правової норми тягне за собою певні наслідки для особистості і майна сторін. Воно не може обмежуватися правилами формальної логіки. Застосовуючи право, органи влади, зокрема суд, зобов'язані враховувати політичне значення норми, практичні результати її застосування і низку інших обставин, наприклад майновий стан сторін тощо [8, с. 10-11].

Іншими словами, при застосуванні переважної більшості заходів кримінально-правового характеру уповноважений орган (суд) зобов'язаний керуватися відповідними встановленими законом правилами. Це означає, що поряд із застосуванням відповідних норм-приписів Загальної частини КК України (наприклад норм, що встановлюють види кримінальних покарань – ст. 53-64 КК), суд одночасно зобов'язаний застосовувати і норми-приписи, які закріплюють загальні та спеціальні засади їх призначення, якщо такі встановлені (ст. 65, 68-72 КК). Призначення в обвинувальному вирокі певного розміру штрафу як виду покарання (50 НМДГ) у наведеному нами випадку саме і свідчить про те, що суд застосував положення ст. 53 та 65 КК України. На подібні аспекти застосування покарання звертає увагу Д.С. Дядькін та інші науковці [3, с. 124; 10, с. 288-289; 18, с. 76].

Висновок. Таким чином, процес застосування заходів кримінально-правового характеру (норми-припису Загальної частини КК), який здійснюється паралельно із процесом застосування норми-припису Особливої частини КК, завершується призначенням, заміною, пом'якшенням, продовженням, припиненням, а також визначенням юридичних наслідків вчиненого злочинного чи зовні схожого на нього діяння або суспільно небезпечного діяння, передбаченого Особливою частиною КК, тобто обранням виду та розміру покарання, обранням виду примусового заходу медичного та виховного характеру, визначенням підстав та умов примусового лікування, звільнення від кримінальної відповідальності чи від покарання та його відбування тощо. Цей процес завжди пов'язаний із такими основними стадіями: 1) встановлення фактичних обставин справи; 2) вибір й аналіз норми права; 3) рішення справи у вузькому сенсі слова.

Бібліографічні посилання

1. *Алексеев С. С.* Собрание сочинений: в 10 т. – Том 3: Проблемы теории права : курс лекций. – М. : Статут, 2010. – 781 с.
2. *Андрющенко І. М.* Звільнення від кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом / І. М. Андрющенко // Наше право. – 2004. – № 2. – С. 60-66.
3. *Биктимеров Э. Л.* Иные меры уголовно-правового характера и их роль в осуществлении задач уголовного права России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Э. Л. Биктимеров, Саратовская государственная академия права. – Саратов, 2009.
4. *Благов Е. В.* Применение уголовного права (теория и практика) : монография / Е. В. Благов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 505 с.
5. *Брайнин Я. М.* Уголовный закон и его применение : монография / Я. М. Брайнин. – М. : Юридическая литература, 1967. – 240 с.
6. *Бурчак Ф. Г.* Квалификация преступлений : монография / Ф. Г. Бурчак. – К. : Политиздат Украины, 1983. – 141 с.
7. *Вечерова С. М.* Заходи кримінально-правового впливу на злочини: поняття, умови застосування та види / С. М. Вечерова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2011. – № 2. – С. 124-126.

8. *Вильнянский С. И.* Применение норм советского социалистического права / С. И. Вильнянский // Ученые записки Харьковского юрид. ин-та им. Л. М. Кагановича. – 1956. – Вып. 7. – С. 3-18.
9. *Дядькин Д. С.* Теоретические основы назначения уголовного наказания: алгоритмический подход : монография / Д. С. Дядькин. – СПб., 2006. – 510 с.
10. *Козаченко О. В.* Кримінально-правові заходи в Україні : культурно-антропологічна концепція : монографія / О. В. Козаченко. – Миколаїв, 2011. – 504 с.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шуміла. – К. : Юстініан, 2012.
12. *Кудрявцев В. Н.* Общая теория квалификации преступлений : монография / В. Н. Кудрявцев. – М. : Юридическая литература, 1972. – 352 с.
13. *Кузнецова Н. Ф.* Проблемы квалификации преступлений : лекции по спецкурсу «Основы квалификации преступлений» / Н. Ф. Кузнецова; научн. ред. и пред. акад. В. Н. Кудрявцева. – М. : Издательский Дом «Городец», 2007. – 336 с.
14. *Лупинская П. А.* Решение в уголовном судопроизводстве : теория, законодательство, практика : монография / П. А. Лупинская; 2-е изд., перераб. и допол. – М. : Норма, Инфра-М, 2010. – 240 с.
15. *Мадьярова А. В.* Разъяснения Верховного Суда Российской Федерации в механизме уголовно-правового регулирования : монограф. / А. В. Мадьярова. – СПб., 2002.
16. *Минникес И. А.* Индивидуальное правовое регулирование: проблемы теории и практики : монограф. / И. А. Минникес. – Иркутск : Ин-т законодат. и прав. инф-и, 2008. – 160 с.
17. *Наден О. В.* Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія / О. В. Наден. – Х. : Право, 2012. – 272 с.
18. *Наумов А. В.* Применение уголовно-правовых норм (по материалам следственной и прокурорско-судебной практики) : учебное пособие / А. В. Наумов. – Волгоград : Высш. следств. школа МВД СССР, 1973. – 176 с.
19. *Пимонов В. А.* Теоретические и прикладные проблемы борьбы с общественно опасными посягательствами средствами уголовного права : монография / В. А. Пимонов. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 336 с.
20. *Погребной И. М.* Теория права : учебное пособие / И. М. Погребной; 3-е изд., испр. и доп. – Х. : Основа, 2003. – 128 с.
21. *Рарог А. И.* Настольная книга судьи по квалификации преступлений : практик. пособие / А. И. Рарог. – М., 2006. – 224 с.
22. *Рыбушкин Н. Н.* Запрещающие нормы в советском праве : монография / Н. Н. Рыбушкин. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1990. – 113 с.
23. *Таганцев С. Н.* Русское уголовное право. Часть Общая : курс лекций / С. Н. Таганцев. – Т. 2. – Тула : Автограф, 2001. – 688 с.
24. *Тертишник В. М.* Кримінально-процесуальне право України : підруч. / В. М. Тертишник; 5-те вид., доп. і перероб. – К. : А.С.К., 2007. – 848 с.
25. Уголовный процесс : учебник / под ред. В. П. Божьева; 3-е изд., испр. и доп. – М. : Спарк, 2002. – 704 с.
26. *Фарбер И. Е.* О применении норм советского социалистического права / И. Е. Фарбер // Советское государство и право. – 1954. – № 4. – С. 15-26.
27. *Шершеневич Г. Ф.* Общая теория права : учебник / Г. Ф. Шершеневич. – Т. 4. – М. : Издание Бр. Башмаковых, 1910. – 814 с.
28. *Шершеневич Г. Ф.* Применение норм права / Г. Ф. Шершеневич // Журнал министерства юстиции. – 1903. – № 1. – С. 34-82.

Ященко А.Н. Стадии применения мер уголовно-правового характера. На основании анализа научных точек зрения относительно стадий применения правовой нормы, в том числе и уголовно-правовой, устанавливаются стадии применения мер уголовно-правового характера.

Ключевые слова: меры уголовно-правового характера, стадии применения права, стадии применения нормы уголовного права.

Yashchenko A.M. Stage of application of measures under criminal law. Based on a review of scientific points of view regarding stages of application of the legal norm, including

criminal law norm, stages of application of measures under criminal law is established.

The process of application of criminal law measures (rules-prescription of the General Part of the Criminal Code), which is carried out in parallel with the process of applying the rules-prescription of the Criminal Code, is completed with the appointment, replacement, mitigation, continuation, termination, and also determining the legal consequences of a criminal offense or similar to it acts or socially dangerous offense under the Special Part of the Criminal Code, ie selection the kind and amount of punishment, selection species of compulsory measures of medical and educational nature of the grounds and conditions for compulsory treatment, exemption from criminal liability or punishment and serving it and others. This process is always associated with the following main stages: 1) establishing the facts of the case; 2) the selection and analysis of the rule of law; 3) the solution of the case in the narrow sense.

Keywords: *measures under criminal law, stages of application of the law, stages of application of criminal law norm.*

Надійшла до редакції 25.12.2013

Гузоватий О. І.

здобувач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.352

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз наукових позицій вчених щодо криміналізації суспільно небезпечних діянь, визначено суть і поняття підстав криміналізації, їх систему та особливості, а також названо конкретні підстави криміналізації при запровадженні кримінальної відповідальності за незаконне збагачення у чинному кримінальному законодавстві України.

Ключові слова: *криміналізація, підстави криміналізації, принципи криміналізації, суспільно небезпечне діяння, злочин, Конвенція ООН проти корупції, Конвенція, стаття 20 Конвенції, незаконне збагачення, службова діяльність.*

Постановка проблеми. Країни, які розвиваються, втрачають близько 20-40 млрд доларів щорічно в результаті хабарництва, незаконного привласнення коштів чи майна та інших корупційних злочинів. Часто найбільш помітним проявом корупції є збагачення корумпованих державних посадових осіб. Боротьба з корупцією зазнає великих проблем, особливо коли необхідно довести факт давання чи одержання хабара. Навіть тоді, коли посадова особа визнана судом винною у вчиненні корупційних злочинів, повернення активів, здобутих злочинним шляхом, є складним завданням.

У зв'язку із цим деякі країни (Франція, Бельгія, Швейцарія, Ірландія, Фінляндія, Данія, Португалія, Австралія, Китай, Індія, Пакистан, Непал, Камбоджа, Республіка Корея тощо) намагаються зміцнити свій національний кримінально-правовий арсенал боротьби з корупцією, що в подальшо-